

POSTANOWIENIE

Dnia 25 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania B. B.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Częstochowie

o ustalenie podlegania ubezpieczeniom społecznym i ustalenie podstawy wymiaru składek,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 25 kwietnia 2024 r.,

zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z dnia 3 lutego 2023 r., sygn. akt III AUa 428/22,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do rozpoznania
Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu, pozostawiając temu sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego.**

Bohdan Bieniek Jolanta Frańczak Krzysztof Staryk

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Częstochowie decyzją z dnia 23 kwietnia 2021 r. stwierdził, że B. B. jako osoba duchowna: (-) podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu od 7 czerwca 2014 r. do 30 czerwca 2014 r. oraz od 19 stycznia 2021 r.; (-) nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym

emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu od 1 września 2014 r. do 30 listopada 2016 r. oraz nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu oraz nie został objęty dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym od 1 marca 2017 r. do 30 kwietnia 2017 r.; od 1 lutego 2018 r. do 28 lutego 2018 r.; od 1 kwietnia 2018 r. do 31 sierpnia 2019 r. oraz od 1 września 2020 r. do 30 września 2020 r. Jednocześnie organ rentowy ustalił podstawy wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne emerytalne, rentowe i wypadkowe oraz obowiązkowe ubezpieczenie zdrowotne.

Sąd Okręgowy w Opolu, wyrokiem z dnia 22 lutego 2022 r., oddalił odwołanie B. B., przyjmując, że sam fakt zaniechania pełnienia posługi kapłańskiej niweczy obowiązek ubezpieczenia społecznego osoby duchownej.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, wyrokiem z dnia 3 lutego 2023 r., uchylił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w Opolu z dnia 22 lutego 2022 r. i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Częstochowie z dnia 23 kwietnia 2021 r. w części dotyczącej podlegania B. B. ubezpieczeniom społecznym od dnia 17 czerwca 2021 r. i w tym zakresie przekazał sprawę do rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu (pkt I); zaś w pozostałym zakresie oddalił dalej idącą apelację odwołującego się (pkt II).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, trzeba zauważyć, że zaskarżona decyzja wskazywała jedynie początkową datę, od której uznano, że B. B. jako osoba duchowna podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, zaś odwołujący się w toku postępowania sądowego przedłożył umowy: o pracę (z 17 czerwca 2021 r.) i zlecenia (z 24 sierpnia 2021 r.), co niewątpliwie ma wpływ na rozstrzygnięcie sporu. Z tego względu, że nowe fakty pojawiły się na etapie postępowania sądowego, a organ rentowy zbagatelizował te kwestie, to zaistniała konieczność uchylenia zaskarżonej decyzji w części dotyczącej podlegania wnioskodawcy ubezpieczeniom społecznym od 17 czerwca 2021 r. i przekazania sprawy w tym zakresie do rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu. W tej sytuacji rzeczą organu rentowego będzie ponowna ocena okoliczności sprawy, wobec wykazania przez wnioskodawcę posiadania bezwzględного tytułu ubezpieczenia i w konsekwencji zaistnienia w tym względzie zbiegu tytułu ubezpieczeń, o którym mowa w art. 9 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zdaniem Sądu

odwoławczego, organ rentowy w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zobowiązany jest do szczególnej staranności przy ocenie sedna sporu, zwłaszcza gdy powstaje obowiązek zweryfikowania przedłożonych przez ubezpieczonego dokumentów w taki sposób, by odzwierciedlić ich treść i rozstrzygnąć o istocie sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 2017 r., III UZ 8/17, Legalis nr 1715288). Mając powyższe na względzie, Sąd Apelacyjny orzekł z mocy art. 477^{14a} k.p.c.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył w części (w zakresie pkt I) pełnomocnik organu rentowego, zarzucając naruszenie art. 477^{14a} k.p.c. w związku z art. 386 § 4 k.p.c., przez niewłaściwe zastosowanie i uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającej go decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Częstochowie z dnia 23 kwietnia 2021 r. w części dotyczącej podlegania B. B. ubezpieczeniom społecznym od dnia 17 czerwca 2021 r. i w tym zakresie przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu.

Skarżący podkreślił, że wykonał zobowiązanie Sądu Okręgowego w Opolu (pismo z 10 listopada 2021 r.) i wyjaśnił, iż przedstawione przez ubezpieczonego umowy o pracę i zlecenia mogą mieć wpływ na istnienie innych tytułów do ubezpieczeń społecznych, dodatkowo zostały one zawarte prawie dwa miesiące po wydaniu zaskarżonej decyzji (wówczas ubezpieczony podjął zatrudnienie na podstawie umowy o pracę). W tej sytuacji odwołujący się od 21 czerwca 2021 r. jako osoba duchowna nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, ponieważ jest zgłoszony do ubezpieczeń społecznych i ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy w Urzędzie Miasta Chorzów, a od 1 września 2021 r. do ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu wykonywania pracy na podstawie umowy zlecenia przez E. Sp. z o.o. Po wtóre, istotne znaczenie ma moment od kiedy stosunek pracy był faktycznie realizowany, a nie w jakiej dacie została sporządzona umowa o pracę. W końcu w momencie wpłynięcia do organu rentowego zgłoszenie płatnika (dotyczące ubezpieczonego), to od 21 czerwca 2021 r. B. B. nie podlega jako osoba duchowna obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym. Tym samym ustalenie, że odwołujący się jako osoba duchowna nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym

od 21 czerwca 2021 r. (nowe okoliczności nastąpiły po wydaniu zaskarżonej decyzji) nie stanowi wady kwalifikowanej zaskarżonej decyzji i nie uprawnia do orzeczenia kasatoryjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie jest zasadne. Wstępnie należy zauważyć, że stan faktyczny był bezsporny, a procesujące się strony nie negowały wprowadzonych do procesu okoliczności. Dodać tylko można, że z ustaleń Sądu Okręgowego wynikało, że od 17 czerwca 2021 r. wnioskodawca pozostaje w stosunku pracy z Urzędem Miasta C. i wykonuje pracę w Wydziale Podatków i Opłat Lokalnych tego urzędu. Od 1 września 2021 r. do 31 stycznia 2021 r. wnioskodawca miał zawartą umowę zlecenia z „E.” Sp. z o.o. w K..

Taki stan rzeczy pozwala (powinien pozwolić) na merytoryczne zakończenie sporu w Sądzie drugiej instancji, bez konieczności uruchamiania procesu od początku, zwłaszcza procesu przed organem rentowym. Uchylenie wyroku i poprzedzającej decyzji nie jest celem samym w sobie, lecz ma na celu konwalidowanie nieusuwalnych wad, które sądowi powszechnemu uniemożliwiają merytoryczne rozpoznanie sprawy. Oczywiście dynamizm stosunków społecznych w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych powoduje (co widać na tle sprawy), że po dniu wydania zaskarżonej decyzji mogą powstać zdarzenia mające wpływ na jej treść. Katalog spraw jest szeroki, począwszy od spraw o podleganie temu ubezpieczeniu, na sprawach o świadczenia kończąc.

Z istoty postępowania w tych sprawach sąd dokonuje kontroli wyłącznie tych rozstrzygnięć o prawach i obowiązkach stron stosunku ubezpieczenia społecznego, które zostały uprzednio podjęte przez organ rentowy. Wprawdzie kontrola ta ma wymiar pełny i wszechstronny (w przeciwieństwie do kontroli sprawowanej przez sądownictwo administracyjne), a jednym z jej instrumentów jest możliwość prowadzenia przez sąd ubezpieczeń społecznych postępowania dowodowego na zasadach przewidzianych w k.p.c. Jednak rozstrzygnięcie sprawy przez sąd ubezpieczeń społecznych (po przeanalizowaniu na nowo wszelkich okoliczności faktycznych i prawnych) musi odnosić się do przedmiotu objętego treścią decyzji

organu rentowego. Innymi słowy, zakres kognicji sądu ubezpieczeń społecznych jest ściśle uzależniony od tego, co było przedmiotem rozstrzygnięcia organu rentowego. W drodze wyjątku od tej zasady (który nie może być traktowany rozszerzająco), orzecznictwo dopuszcza możliwość uwzględniania przez sąd okoliczności niebędących przedmiotem decyzji organu rentowego. Przykładowo w wyroku z dnia 10 marca 1998 r., II UKN 555/97 (OSNAPIUS 1999 nr 5, poz. 181) Sąd Najwyższy dopuścił możliwość przyznania renty inwalidzkiej w sytuacji, gdy ubezpieczona spełniła warunki uprawniające do tego świadczenia po wydaniu zaskarżonej decyzji w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji. Taka możliwość wchodzi w rachubę wówczas, gdy podstawa faktyczna rozstrzygnięcia zawartego w wyroku sądu dotyczy „okoliczności pewnych”. Wydanie w takiej sytuacji wyroku prowadzi do swoistego „skrócenia procedury” i jest podyktowane względami ekonomii procesowej. Eliminuje konieczność wystąpienia do organu rentowego przez osobę uprawnioną z kolejnym - tym razem zasadnym - wnioskiem o świadczenie niewątpliwie należne. To stanowisko było konsekwentnie prezentowane w późniejszym orzecznictwie (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 4 lipca 2000 r., II UKN 55/00, OSNAPIUS 2002 nr 2, poz. 49; z dnia 18 kwietnia 2001 r., II UKN 335/00, OSNP 2003 nr 1, poz. 19; z dnia 20 maja 2004 r., II UK 395/03, OSNP 2005 nr 3, poz. 43; z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 152/04, OSNP 2005 nr 17, poz. 273 i z dnia 2 sierpnia 2007 r., III UK 25/07, OSNP 2008 nr 19-20, poz. 293; OSP 2009 nr 4, poz. 45, z glosą R. Babińskiej-Góreckiej).

W konkluzji, mimo że sąd ubezpieczeń społecznych rozpoznaje sprawę merytorycznie na nowo, to jednak jako organ kontrolny wobec organu rentowego ma obowiązek odniesienia się do stanu rzeczy istniejącego w dacie wydania decyzji. Z tej przyczyny obowiązująca w „klasycznym” procesie cywilnym reguła wyrażona w art. 316 § 1 k.p.c., zgodnie z którą sąd bierze pod uwagę stan rzeczy z chwili zamknięcia rozprawy, doznaje wyjątku w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, ze względu na jego szczególny, odwoławczy charakter.

Zatem z perspektywy zasady, Sąd pierwszej instancji (a wcześniej organ rentowy) prawidłowo rozstrzygnęły kwestię podlegania ubezpieczeniu społecznemu w 2021 r. Reguły tej nie zmienia odwołanie się do wyjątku, bo on i tak jest

ukierunkowany na zakończenie sporu, tak by stosunek ubezpieczenia społecznego nie rodził stanu niepewności, zwłaszcza z racji możliwości realizacji prawa do ryzyka socjalnego. Z tego względu nawet określenie tylko początkowej daty podlegania ubezpieczeniu społecznemu, w świetle późniejszych ustaleń, nie mogą prowadzić do sporu, skoro pracowniczy tytuł ubezpieczenia wyprzedza inne. Dość jeszcze zauważyć, że zasadnicza część sporu (donośnie do podlegania ubezpieczeniu społecznemu osób duchownych) została zakończona wskutek zaskarżonego wyroku. Zatem i z tej perspektywy (art. 386 § 4 k.p.c.) nie występuje konieczność kasatoryjnego orzekania przez Sąd drugiej instancji.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł, jak na wstępie.

[SOP]

[ms]